

Шкільна бібліотека

Іван
Карпенко-Карий

Хазяїн

Драматичні твори

Харків
«Фоліо»
2017

МАРТИН БОРУЛЯ

Комедія в 5 діях

ДІЄВІ ЛЮДЕ:

Марти Боруля — багатий шляхтич, чиншовик.

Палажка — його жінка.

Марися — їх дочка.

Степан — син їх, канцелярист земського суда.

Гервасій Гуляницький — багатий шляхтич, чиншовик.

Микола — його син, парубок.

Протасій Пеньонжка }
Матвій Дульський } чиновники.

Націєвський — регістратор з ратуші.

Трандалев — повірений.

Омелько }
Трохим } наймити Боруліні.

Гості.

ДІЯ ПЕРША

Кімната в хаті Мартина Борулі. Двері прямо і другі з правого боку. Грубка з лежанкою. Дерев'яні стільці, канапка і стіл, покритий білою скатеркою.

ЯВА I

За столом сидять Трандалев, а з бокових дверей виходить Боруля з бумагою в руках.

Боруля. Натє, читайте! (*Дає бумагу.*) Читайте відціля.

Трандалев (*чита*). По вислушанні всіх вишеізложенних обстоятельств і на основанні представлєнних до-

кументов, Дворянское депутатское собрание определяет: Мартина, Генадієва сина, внука Матвея Карлова, правнука Гервасія Протасьєва, Борулю з сином Степаном, согласно 61 ст. IX тома Свода законов о состояниях, издания 1857 года, сопричислїть к дворянскому его роду, признанному в дворянском достоинстве, по определению сего собрания, состоявшемуся 14 декабря 1801 года, со внесением во 2-ю часть дворянской родословной книги і дело сіє с копіями, как настоящего определения, так равно і определения от 14 декабря 1801 года, представити на утверждение в Правительствующій Сенат, по департаменту Герольдії.

Мартин. О!.. Выходит, я — не бидло і син мій — не теля!.. І щоб після цього Мартин Боруля, уродзоний шляхтич, записаний во 2-ю часть дворянської родословної книги, подарував якому-небудь приймаку Красовському свою обиду? Та скоріше у мене на лисині виросте таке волосся, як у їжака, ніж я йому подарую.

Трандалєв. Так, виходить, візьмемо на апеляцію?

Мартин (*б'є кулаком по столу*). На апеляцію! Безпреремінно на апеляцію! Що то за суд такий, що признав обиду обоюдную?.. Я вас питаю: яка тут обоюдна обида? Він каже на мене «бидло»!.. — а я мовчи? Він кричить на сина, на чиновника земського суда, «теля» — а я мовчи? Мовчи, коли дворянина так лають? То що ж би я був тоді за дворянин? Ну, і я сказав йому: свиня, безштанько, приймак!.. Але яка ж це обоюдна обида?

Трандалєв. Стривайте, не гарячіться! Будем апелювать.

Мартин. Апелювать!

Трандалєв. А за вивод подамо встречний иск.

Мартин. А коли треба, то й поперечный.

Трандалєв. Поперечних не полагається. Ви заспокойтесь, уголовна палата одмінить рішення, ми виграємо діло. Когда я був ще фотографом, то для практики вів діло Горбенка з Щербиную, таке саме діло, як ваше, тільки там не словесная була між ними обида, а кулачная. Щербина, знаєте, схопив Горбенка за чуба і так ним мотнув кругом себе, що і сам не вдержався на ногах — упав! А магістрат признав, що драка була обоюдна. В рішенні сказано було: хотя Щербина взяв Горбенка за волоса, обвьял его вокруг

себя, причом в руках остался значительный пучок волос, імеющийся при деле как вещественное доказательство; но, прінімая во вніманіє, что прі етом действіи тяжестью тела Горбенка і сам Щербина бил повергнут на землю, то прізнать обіду обоюдною!.. Це було перве моє діло, я апелював, і уголовна палата одмінила... І по вашому ділу одмінить — не журіться... Ітак, виходить, по ділу об обіді апеляція?

Мартин. Апеляція! То так апеляцію напишіть, щоб у Красовського у носі закрутило, щоб йому свербіло!.. Я грошей не пожалію, аби мені Красовського у острог посадить.

Трандалев. О, не я буду, — ми йому докажемо! Всі ходи знаю, вже мені прошенія не вернуть за неформенное написаніє, ні! Як напишу, то прямо точная копія з форми — усе по пунктах.

Мартин. І скажіть, що буде коштувать?

Трандалев. Стрічний іск... і апеляція... *(Набік.)* Як би не продешевить! *(До Мартина.)* Щоб і для вас не було обидно... з бумагою... сто рублів, а непредвіденніє расходи на ваш кошт.

Мартин. Дам сто двадцять! Тільки ж і накрутіть йому, щоб нюхав, чхав, щоб... усі закони виставте!

Входе Омелько.

Омелько. Коні їх готові, фурман послав мене сказать, що той...

Мартин. Скажи там, щоб дали на дорогу дві мірки вівса — ну, чого очі вивалив?

Омелько *(іде)*. Ніколи він тобі не дасть договорить. *(Пішов.)*

Трандалев. Я б вам і не казав... знаю, що від вас будлі-коли получиш... та... здержався...

Мартин. Гроші? За цим діло не стане — я зараз! *(Пішов у бокові двері.)*

ЯВА II

Трандалев *(сам)*. Добре діло це повіреничество, ей-богу! Другого такого прибільного не знайдеш. А поки-то

я на цей шлях вибрався, то чим не був? Був і писарем в пітейній конторі, був обер-об'їждчиком, був прикащиком по економіях, держав биржу в городі, служив у маклера — скрізь важко! І роботи до біса, і користі мало, а тільки схибив де — рощот, і бігай, шукай місця... Зробився я сам хазяїном: купив машину, одкрив фотографію... Хліб не важкий, і на первих порах копійчина гарна стала перепадать; коли ж і тут біда: усі патрети виходили без очей! Прийняв я у компанію лабаранта Плащинського, і як ми не билися — не виходять очі. Усе як слід, а очей нема... Плащинський і очі добре од руки навчився робити, а діло не пішло. Скасував я свою фотографію і взявся за повіреніцтво — пішло як по маслу. От і тепер: діло Борулі веду проти Красовського, а діло Красовського — против Борулі. Їзду на своїх конях по просителях: і коней годують, і мене годують, і фурмана годують, і платять!.. Наберу діл доволі, приїду в город, піду до столоначальника, до того-таки самого, що й діла послі буде рішати, і він мені напише, що треба, а я тільки підпишу, якщо маю довіреність, а ні, то однесу підписати просителю. Апеляцію треба — так саме: той же, що рішав діло, і апеляцію напише, а коли діло замисловате, — вдаришся до секретаря. Мало чим дорожче заплатиш. Нарешті: чи виграв, чи програв, а грошики дай! Живи — не тужи! Все одно що лікар: чивилічив, чи залічив, — плати!

Входє Мартин.

Мартин *(дає гроші)*. Я вже на вас покладаю всі свої надії.

Трандалєв. Не турбуйтеся — докажемо! Ну, прощайте.

Чоломкаються і цілуються.

Якщо буде нове діло, то дайте звістку, я приїду; а може, й сам заверну. *(Пішов.)*

ЯВА III

Мартин, а потім Степан.

Мартин. Діловий чоловік! Нема розумнішої служби, як гражданська! Здається, якби мене опреділив був покій-

ний папінька на громадянську, то вийшов би первий чиновник! Коли ж покійний і не думав про це — все дбав про хазяйство. Пасіка, чумачка голову йому заморочили, а тепер другий світ настав: треба чина, дворянства. А поки-то вилізеш в люде, станеш на дворянську ногу, то багато клопоту! От сина опреділив у земський суд, та ще мало знає, не натерся, а, Бог дасть, натреться, тоді повіреного не треба — самі всі іски поведем! Коли б ще дочку пристроїть за благородного чоловіка. Щось Степан мені казав про одного чиновника... Треба з ним побалакати.

Входє Степан.

Степан. Я вже зібрався, папінька, в дорогу.

Мартин. От зараз коні запряжуть, та й з Богом! (Удвері.) Омелько! Запрягай коней та натачанку підмазати не забудь! Я хотів з тобою ще побалакати про того... як його? От що був у нас з тобою на Масниці... А, дай Бог пам'ять... чиновник. На гітарі добре грає.

Степан. Націєвський.

Мартин. Еге-ге! Націєвський! Ти, здається, казав, що йому Марися уподобалась?

Степан. Він питав мене, чи багато за нею приданого дасте, то, певно, уподобалась.

Мартин. А він же сам має який чин чи так ще — канцелярист?

Степан. Ні, він уже губернський секретар.

Мартин. О, чин має немалий!

Степан. Давно веде існуючу.

Мартин. Існуючу? А що то за штука — та існуюча?

Степан. Така книга. Через його руки всі бумаги існують: він їх і в розносні записує і печата пакети. Без нього ні одна бумага не вийде з ратуші.

Мартин. Виходить, важна птиця.

Степан. Скоро і вступаючі йому поручать.

Мартин. Вступаючі?!

Степан. Тоді вже всі бумаги і в ратушу, і з ратуші будуть іти через його руки.

Мартин. Яка ж це должность?